

Länsstyrelsen
Blekinge

Begravningsplatser = Kulturmiljöer

Ulrika Haraldsson 20200311

Kulturhistoriska värden i kyrkogårdsmiljöer

- Kulturhistoriskt värde
 - Kyrkogård
 - Kyrkogårdar- kulturhistoriskt värdefulla
 - Gravanordningar
 - Staten- kulturhistoria och kyrkomiljöer

Kulturhistoriskt värde

Vad är det?

- Värde som en miljö/objekt har utöver nyttovärde och ekonomiskt värde.
- Berättelser om det förflutna som är viktiga för vår samtid och framtid.

Varför värdera?

- Lyfta fram de kännetecknande värdena.
- Skapa förståelse för- och kännedom om värdena.
- Som en del i karaktäriseringar, vård- och underhållsplaner, klassificeringar eller inventeringar. Lokalförsörjningsplanering
- Identifiera vad som genom olika skydds- och vårdåtgärder ska tillförsäkras ett långsiktigt bevarande.

Förstår sin dåtid, nutid och framtid

Ökad **förståelse** för det förflutna och pågående skeden, processer och sammanhang.

Vilka bestämmer?

Det är tidigare generationer, vi själva och kommande generationer som tillskriver något, såsom en kyrkogård ett kulturhistoriskt värde.

Olika värden

Olika värden som tillsammans ger det kulturhistoriska värdet.

Materiella värden är tydliga fysiska spår såsom en kyrka, en gravvård eller en grusgång.

Immateriella värden är sådana som inte går att ta på exempelvis sägner, berättelser eller personhistoria.

Naturmiljön kan också ha kulturhistoriskt värde exempelvis ett sorgträd, en äldre rossort eller trädhamling.

Kulturhistoriska värden

historiska egenskaper

byggnadshistoriskt värde

byggnadsteknikhistoriskt värde

patina

arkitekturhistoriskt värde

samhällshistoriskt värde

socialhistoriskt värde

personhistoriskt värde

teknikhistoriskt värde

Kulturhistoriska värden

estetiskt och socialt engagerande egenskaper

arkitektoniskt värde

konstnärligt värde

patina

miljöskapande värde

identitetsvärde

kontinuitetsvärde

traditionsvärde

symbolvärde

sågner och berättelser

Platsen

Platsen i sig har ofta höga kulturhistoriska värden. Naturlig **medelpunkt** i byn/socknen- en viktig del av dess identitet och ett viktigt topografiskt landmärke.

Gammal **helig** plats.

Knutpunkt-vatten, landvägar

Kyrkans närvaro i samhället ger **mening** åt vägarnas sträckning och bebyggelsens utbredning.

Estetiska värden

Kyrkomiljöer är **attraktiva** - utseendemässiga och upplevelsemässiga kvaliteter.

Landskapsrum där bebyggelsen och landskapet tillsammans bildar **trivsamt**.

Miljöer som är synbart **gamla** och bär många spår av tidens tand.

RTORGET I KARLSHAMN

Biologiskt kulturarv

Gröna kulturarvet

Natur som berättar om kultur

Kan vara svåra att tillvarata- speciella skötselmetoder.

Skicklighet i gestaltning, växtval, funktioner, skötsel

Miljöbalken Biotopskydd Artskydd

Kyrkogård

Vad är det?

Wikipedia-”Begravningsplats eller griftegård som innehåller gravplatser där man begraver stoffen efter avlidna personer. En kyrkogård är en begravningsplats i anslutning till en kyrka eller motsvarande.”

Kyrkogårdens syfte:

- Sanitärt godtagbart ta hand om den avlidne
- Förmedla en kontakt med det eviga
- Hantera sorgen
- Utmärka den dödes sociala ställning

Kyrkogårdens historia

Första tiden

Under medeltiden- gravsätta intill kyrkorna, tidigare intill bosättningarna.

De tidiga kyrkogårdarna- enkla, trädlösa och gräsbevuxna med inhägnad.

Välbärgade människor begravdes inne i eller strax utanför kyrkan. Hällar eller kors i sten.

Vanligaste med gravar med liten gravkulle/träkors eller dödsbräda.

De tidigaste gravstenarna var anonyma, på 1200-talet började man sätta den dödes initialer på gravvården.

Förfall

Reformationen- kyrkans mark drogs in till kronan.

Kyrkobyggnader och kyrkogårdar började förfalla.

Kyrkogårdsmurar revs för att återanvändas på annat håll och gravstenar togs som byggmaterial.

1700-talet

Reaktion mot försummelsen av kyrkogården. Befolkningen i Sverige växte vilket medförde att fler människor dog. Anlägger nya begravningsplatser med kapell utanför städerna.

Kyrkogårdar- anläggs efter estetiska ideal med geometrisk planlösning, trädkransar och alléer.

Kyrkogårdarna delas in i områden där gravplatser kunde köpas och områden med kostnadsfria gravplatser, så kallade allmänna linjen eller allmänna varvet.

1800-talet

Befolkningsantalet steg- Efterfrågan efter enskilda gravplatser ökar.

1815- förbud mot gravsättningar inne i kyrkan

Industrialismen möjliggjorde utvinning av nya stenarter och gjutna järndetaljer.

Beställningskataloger och prislistor.

De välbärgade familjernas gravanordningar blir allt mer påkostade när det gäller storlek, material, bearbetning och inskriptioner. Friheten att utforma sina gravanläggningar var nästan total fram till 1920-talet då försöken att begränsa anläggningarnas storlek började.

Modernt med sorgeträd . Ask, alm och björk var vanliga sorter.

Exoter började planteras. Det var träd som i bladfärg och form skilde sig från svenska trädslag, till exempel blodbok, silverlind, blodlönn och flikbladig bok.

Kremationen införs i slutet av 1800-talet.

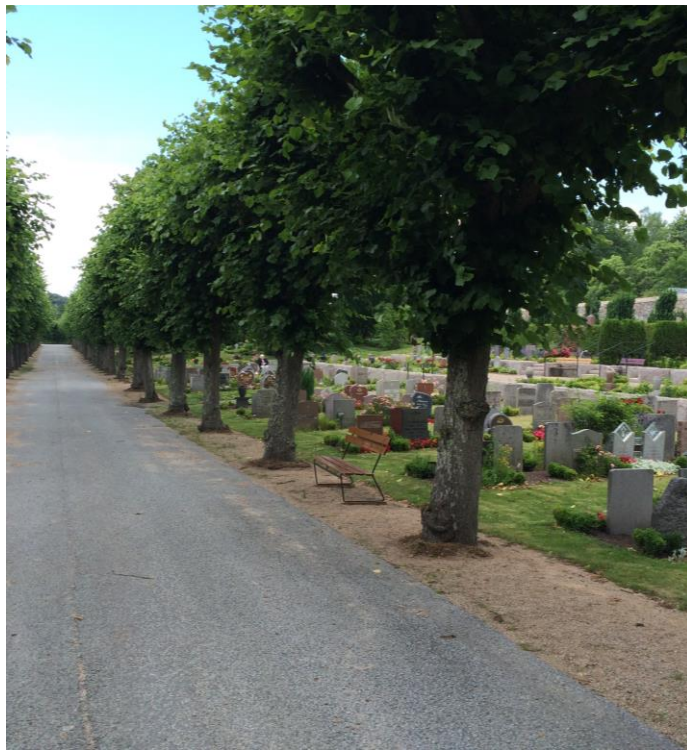
1900-talet

”Funkisen” införs – raka linjer med likformighet. Gravvårdarna skulle inte utmärka sig.

Sena 1900-talet- nya ideal för kyrkogårdar;

- Anpassning till den befintliga miljön.
- Många skogskyrkogårdar.
- Nya typer av gravskick- minneslundar, askgravplatser och askgravlundar.
- Större efterfrågan på särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund
- Ökad individualisering i gravutsmyckningen.
- Underhållsrationella krav- maskiners mått och krav, mer gräs, staket, häckar och gravvårdar tas bort.

Varför är kyrkogårdar kulturhistoriskt värdefulla?

Kyrkomiljöer= ett av våra viktigaste kulturarv

Många och synnerligen höga värden

Gamla, relativt oförändrade miljöer

Samma verksamhet genom tiderna

Allmänmänskliga livsfrågor

Det kulturhistoriska värdet kan bedömas utifrån tre aspekter: □

- Möjlighet till **kunskap och förståelse**- en bedömning av informationsinnehåll och möjligheter till läsbarhet. □
- **Helhet**- en bedömning av i vilken mån delar som speglar en viss tidpunkt eller process är bevarade.
- **Relevans**- en bedömning av huruvida platsen är kännetecknande eller har haft särskild betydelse för den kulturhistoriska utvecklingen lokalt, regionalt, nationellt eller internationellt.

Livsöden, livsflöden

De döda är viktiga personer i våra liv.

De viskar mellan träden på kyrkogården, de finns i gravstenarnas texter och de lyfter med tornseglarna.

Kyrkogårdsbesökarna är resenärer i det förflutna, bland människor och yrken som inte längre finns, bland föreställningar och gestaltningar som kan förbrylla och roa.

Där minnena vårdas

Kyrkogården betyder för dagens människor;

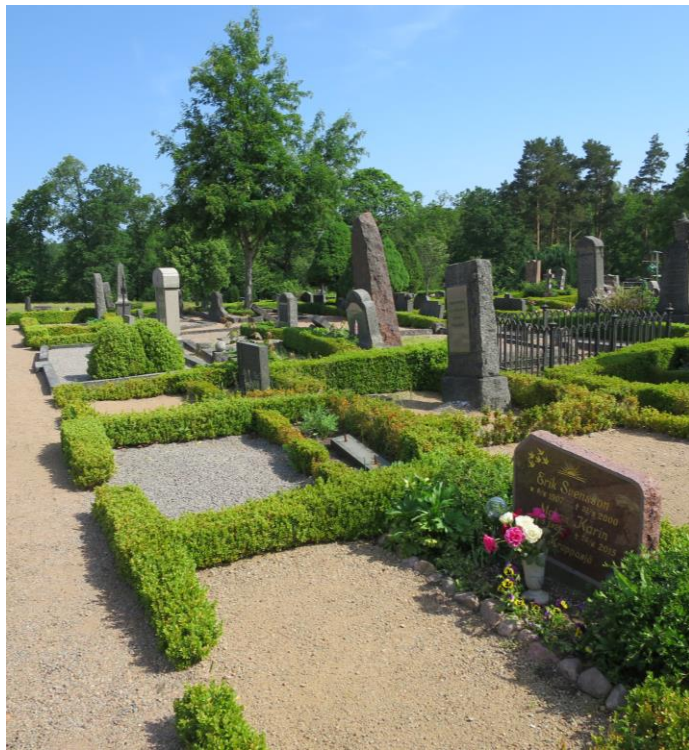
- **minnen** som slår emot en och vårdas,
- uttryck för människornas vilja att **inte låta varandra dö**,
- **replik** till de levandes samhälle,
- ett avskilt område där inga andra lagar råder än de yttersta och absoluta i tillvaron;
 - lagarna om kretsloppet **liv - död, blomning- blomning- vissnande.**

Komplicerat kulturarv

De kyrkliga kulturminnena är komplexa;

- Unika och representativa
- Helhet och delar
- Byggt/kultur och natur
- Liv och död
- Folkligt och högrestånd
- Historia och framtid

Mångsidigt kulturarv

- Kunskaper om och förståelse för olika skeenden och sammanhang.
- Människors livsvillkor i skilda tider.
- Kvalitet, autenticitet och äkthet
- En fast punkt i tillvaron.
- En spegel av det samhälle vi lever i.

Berör

- Väcker olika känslor
- Begravningsplatserna visar hur vi har hanterat/hanterar döden som en del av livet.
- Ett slags fysiskt källmaterial som källmaterial som berättar om det om det förflutna.

Tidsresor

Möten mellan människor i tid och rum som berör på djupet.

Gravanordningar

- Varför är dom kulturhistoriskt intressanta?
- Hur kan dom hanteras?

Minnesmärken sedan urminnes

tider Minnesmärken över anhöriga.

Gravvårdens historia- **gammal** som mänskligheten.

Stenrösen, hällkistor eller dösar lades på den **vackraste** platsen.

Skrift- tankar om sorg och saknad över de bortgångna.

Gravvårdarna- blad i bygdens historiebok.

- Gravvårdarna talar till oss genom utformning, materialval, texter och planteringar.
- Berättelser om människor som levat och verkat. Människor av skilda ursprung, som med skilda arbetsuppgifter byggde ett samhälle för kommande generationer.
- Minns och ger samhörighet med tidigare slakten.

Förändrade traditioner

Förändring

Traditionerna konstanta i flera hundra år.

Återlämnar gravrätten.

Gravstenar plockas bort från kyrkogårdar.

Förändrat gravskick.

Hantering av gravanordningar

- Inventering
- Policydokument hur gravanordningar ska hanteras.
- Tillståndsprövning- Gravanordningar som tillfallit upplåtaren och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde bör enligt Riksantikvarieämbetes vägledning för 4 kap KML räknas som fast anordning på begravningsplats.
- Lämnas kvar på platsen.

Delarna ger helheten

- Varje gravanordning- en del av kyrkogårdens helhet, karaktär och dess kulturhistoriska värde.
- Helheten ger det samlade kulturhistoriska värdet.
- När många gravvårdar plockas bort så förvanskas begravningsplatsens utseende.

Staten- kulturhistoria och kyrkomiljöer

- Kulturhistoriska miljöer- berättelser om vår historia/förstå samtiden.
- Allmänintresse att bevara, använda och utveckla kulturmiljöer.
- Kulturhistoriska miljöer berikar människors liv och skapar sammanhang.
- Kyrkogårdarna- historiska arkiv med botaniskt, arkitektoniskt, religiöst och etnologiskt kulturarv.

- Länsstyrelsen - statliga kulturmiljöarbetet i länet.
- Kulturmiljölagen
- Nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön.
- Ansvaret för kulturmiljön delas av alla.
- God ortnamnsred, fornminnen, byggnadsminnen, kulturföremål och Kyrkliga kulturminnen
- Kyrkliga kulturminnen- kyrkobyggnader, kyrkotomter, begravningsplatser, kyrkliga inventarier

Gemensamt ansvar

- Alla kyrkor och kyrkogårdar byggda eller anlagda fram till 1939 och ett begränsat urval kyrkor byggda efter 1939 skyddas av Kml.
- Staten och Svenska kyrkan har gemensamt ansvar för att det kyrkliga kulturarvet bevaras, används och utvecklas.

Kulturmiljölagen och Begravningsplatser

4 kap 11-12 § I vården av en begravningsplats ska dess betydelse som en del av kulturmiljön beaktas. Begravningsplatsen ska **vårdas och underhållas** så att dess kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas. Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader, fasta anordningar som murar och portaler samt vegetation.

4 kap 13 § I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs **tillstånd av länsstyrelsen**

1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,
2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad, fast anordning eller vegetation, eller
3. för att ändra medveten gestaltning av vegetationen.

Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga

Kulturmiljölagen-
Länsstyrelserna som gör bedömningen av
begravningsplatsernas kulturhistoriska värde.

Begravningsplatserna förvanskas

- Begravningsplatserna förvanskas om man generellt och successivt tar bort återlämnade gravanordningar.
- Länsstyrelsens tolkning är att återlämnade gravanordningar ska stå kvar om platsen inte behövs för annat ändamål.

Tillståndsprövning

Samråd med Länsstyrelsen

Synbarligen små ändringar- stora ändringar.

Ideal/modern gestaltning.

Nya funktioner.

Medvetna processer.

Kyrkogård nära livet

Jag bor invid en kyrkogård.

Så är jag nära livet.

*Från backen ser jag vård vid vård och vet vad där
står skrivet.*

*Där ligger många som jag känt, och de är ännu
nära.*

Pär Lagerkvist "Kyrkogården"

Länsstyrelsen
Blekinge

lansstyrelsen.se/blekinge